

УДК 027.7:021.6:655.41:004

Т. О. Колесникова,

кандидат наук із соціальних комунікацій, с.н.с,
директор науково-технічної бібліотеки
Дніпропетровського національного університету
залізничного транспорту ім. академіка В. Лазаряна,
вул. Лазаряна, 2, м. Дніпро, 49010, Україна
тел.: 38 (056) 371 51 05
e-mail: lib@b.diit.edu.ua
orcid.org/0000-0002-4603-4375

**ТАНЦІ КРАПЕЛЬ НА ВОДІ З ЕЛЕМЕНТАМИ АЙКІДО
АБО РОЗВИТОК «LIBRARY PUBLISHING» У ВНЗ УКРАЇНИ**

Бібліотеки, що займаються цифровою видавничою діяльністю, порівняно з краплями, що танцюють на нестійкій поверхні води. Ніби використовуючи філософію айкідо, бібліотеки перенаправляють негативну, агресивну енергію ворожого впливу на свою користь і створюють танцювальну гармонію рухів – проект «Library Publishing». Розглянуто діяльність університетських бібліотек світу в напрямі «Library Publishing». Бібліотеки ВНЗ України, ґрунтуючи власні публікаційні стратегії й сервіси на досвіді своїх зарубіжних колег, стрімко нарощують потенціал для масового впровадження цифрового бібліотечного видавництва в практику діяльності. За думкою автора, саме видавничі сервіси, засновані на цифрових моделях і ресурсах відкритого доступу, здатні забезпечити реальну допомогу бібліотек своїм вишам в умовах кризового стану економіки та військових дій на Сході України. Доведено, що бібліотеки ВНЗ України протягом 2014–2017 рр. демонструють надзвичайну активність у наданні послуг бібліотечного видавництва. Згідно з попередніми загальними результатами всеукраїнського дослідження «Сервіси «Library Publishing» у ВНЗ України» (трав.–черв. 2017 р., 111 бібліотек-респондентів) сервіси бібліотечного видавництва на сьогодні: а) окремий напрям роботи – 23,4 % бібліотек; б) окремі послуги – 30,6 %; в) не практикуються, але плануються – 36 %; г) не практикуються та не плануються – близько 10 %. У статті надано трактування філософії «Library Publishing».

Ключові слова: наукові бібліотеки, бібліотека ВНЗ, Library Publishing, наукова публікація, бібліотека як видавець, сервіси бібліотечного видавництва, е-журнал, філософія Library Publishing,

Глобальний рух за відкритий доступ до знань має величезний вплив на науково-освітню діяльність вищих навчальних закладів. Серед найважливіших чинників, які обумовлюють розробку сучасних стратегій розвитку вишів, – формування нової інфраструктури наукових комунікацій, відкритий доступ до наукових публікацій і первинних наукових даних, а також удосконалення існуючих та альтернативних показників вимірювання науки. У відповідності з новими стратегіями розвитку своїх ВНЗ і сучасними запитами користува-

чів наукові бібліотеки змінюють застарілі моделі діяльності. Саме вони кидають виклик статус-кво, не тільки модернізуючи окремі традиційні технологічні процеси бібліотечно-інформаційної діяльності, але й вводячи абсолютно нові, що базуються на сучасних комп'ютерних і комунікаційних технологіях. Безумовно, кидаються виклики і статус-кво застарілій бібліотечній філософії, яка осмислювала в основному накопичення якомога повнішого та якісного інформаційного ресурсу в своїх локальних фондах [20].

Серед заходів, що забезпечують діяльність університетських бібліотек світу в запровадженні нових форм створення, зберігання та поширення «інтелектуального капіталу» науки й забезпечення до нього стійкого доступу, стали кроки в напрямі «Library Publishing» (Бібліотечне видавництво).

За думкою автора, саме сервіси бібліотечного видавництва, засновані на моделях і ресурсах відкритого доступу, здатні забезпечити реальну допомогу бібліотек своїм вишам в умовах кризового стану економіки та військових дій на Сході України.

Якщо використовувати засоби художнього увиразнення мовлення, то хотілось би порівняти впровадження видавничих сервісів у бібліотеках ВНЗ України (у сьогоднішній надзвичайно складний час) із танцями крапель на хиткій і нестійкій поверхні води. Краплі, маючи різний діаметр, вагу, швидкість падіння, траєкторію руху під впливом вітру, не рухаються синхронно й ритмічно. Перша крапелька падає, наче несміливо. Але, торкаючись водного глянцею, вона малює свій візерунок. Інші краплини дощу – більш енергійніші й впевненіші. І кожна з них розпочинає власний танець на мінливій поверхні.

Наче краплі, бібліотеки ВНЗ України намагаються зберегти рівновагу та втриматися на поверхні бурхливого водяного потоку, спричиненого кризою, війною, трансформацією освіти та науки, падінням інтересу до читання. І в той же час складається враження, що бібліотеки використовують філософію айкі-до, перенаправляючи негативну, агресивну енергію ворожого впливу на свою користь і створюючи гармонію рухів – танець, який може бути повільним вальсом або енергійною сальсою. І такі танці – це нові сучасні бібліотечні проекти, серед яких особливе місце займає «Library Publishing».

Щоб навчитися розуміти й сприймати ці танці крапель-бібліотек, потрібно уважно спостерігати за танцівниками, вивчати їх рухи та можливий діапазон енергійності, креативності, компетентності, тобто аналізувати практичну реалізацію напрямку із сучасного бібліотечного видавництва.

Втім у вітчизняній фаховій літературі питанню вивчення різноманітних аспектів «Library Publishing» як нового напрямку діяльності бібліотек приділено поки що недостатньо уваги. Крім того, невідомим є масштаб реалізації даного напрямку в Україні.

Мета дослідження – вивчення сьогоденного стану розвитку руху «Library Publishing» як нового інструментарію наукової комунікації у вищих навчальних закладах України.

Методика проведення дослідження передбачала: а) вивчення історії та передової практики із розвитку «Library Publishing» у світі на основі аналізу фахової літератури; б) розгляд деяких особливостей реалізації проекту «Library Publishing» у науково-технічній бібліотеці Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна (НТБ ДНУЗТ); в) оприлюднення попередніх загальних результатів всеукраїнського дослідження «Сервіси «Library Publishing» у ВНЗ України» (трав. – черв. 2017 р.).

Аналіз фахової літератури

Розглядаючи можливість та необхідність широкого впровадження в бібліотеках ВНЗ України сучасного напрямку діяльності «Library Publishing», котрий фокусується на нових моделях наукової комунікації (репозитаріях, е-журналах, е-конференціях, е-монографіях та ін.), автор звертається до наступних дефініцій цього терміну:

- «набір заходів, що проводяться в бібліотеках університетів і коледжів для підтримки створення, розповсюдження та керівництво наукових, творчих та/або освітніх робіт», – за визначенням Коаліції бібліотек-видавців (LPC) [35].
- «діяльність, яка забезпечує надання науковою бібліотекою публікаційних послуг» (Library Publishing Services), – за визначенням Вікіпедії [22];
- «область створення цифрових (іноді друківаних) колекцій, що швидко розвивається» [34, с. 1].

До широкого науково-практичного обігу увійшли також дотичні до «library publishing» поняття: «publishing libraries», «library as publisher», «library publishing services», «library publishing support services» тощо [17, с. 1].

Потік документів зарубіжних науковців, присвячений новій ролі наукової бібліотеки як видавця, надзвичайно потужний. Він охоплює різноманіття сервісів і продуктів, використані бізнес-моделі, роль відкритого доступу, комунікативні зв'язки з авторами-науковцями, класичними видавництвами й ІТ-фахівцями, успішність проектів за оцінкою користувачів (авторів і кінцевих споживачів), ставлення бібліотекарів до нових видів роботи та ін.

Але для кращого розуміння кола ідей, які лежать в основі дискурсу про бібліотеку як видавця, необхідно звернутись до їх видатного минулого. Найкращою ілюстрацією для цього, на думку автора, є вичерпне дисертаційне дослідження Гордона Максима (Gordon Maxim, 1965), присвячене вивченню бібліотечного видавництва у Великобританії з 1600 р. до середини ХХ ст. [27]. Більшість видів друкованої продукції бібліотек, починаючи з епохи раннього модерну, – підготовка друкованих каталогів на власні колекції, списки нових надходжень, бібліографічні та біобібліографічні покажчики, звіти, внутрішні документи (правила, положення), історія бібліотеки та ін., є актуальними й сьогодні, в т. ч. в Україні [1].

У той же час існують приклади того, що за ініціативою бібліотекарів минулого (які були переважно науковцями) і в рамках діяльності бібліотек окремих університетів США, започатковувалися «великі» видавництва. Так, Енн Окерсон та Алекс Холзман (Ann Okerson & Alex Holzman, 2015), посилаючись на дослідження Пауля Куранта (Paul Courant, 2015) щодо еволюції Library Publishing [15], відмічають наступне: видавництво Університету Каліфорнії, розпочате в 1893 р., «виросло» з інтересу Daniel Willard Fiske, університетського бібліотекаря та професора північноєвропейської мови, до створення серії наукових монографій для обміну аналогічними серіями, виданими іншими університетами [29, с. 3]. Тобто, вже на більш ранніх витках бібліотечної еволюції існували тісні комунікаційні зв'язки «вчений – бібліотекар – видавець».

Ера цифрових технологій не тільки змінила ландшафт наукової комунікації; вона сприяла виведенню бібліотек на провідну роль в розвитку системи наукової публікації, в т. ч. за рахунок запуску онлайн-видавничих програм і збільшення та урізноманітнення бібліотечних сервісів [2–11, 19, 21].

Появу поняття цифрового «library publishing» на початку нового тисячоліття (США) пов'язували із наданням бібліотеками видавничих послуг в межах університетських кампусів (Library publishing also known as campus-based publishing). Тобто воно розумілося як «мале» видавництво, видавництво лише внутрішніх ресурсів для задоволення потреб спільноти університетського містечка. Далі завдання ускладнилися, стало необхідно, щоб наукова комунікація університетської спільноти із зовнішнім середовищем відбувалась більш гнучко, щоб науковій продукції можна було надавати DOI та більш швидко зробити її максимально видимою в Інтернеті за допомогою метаданих і пошукової оптимізації. Надзвичайний вплив на стрімкий розвиток бібліотечного видавництва став мати рух Відкритого доступу до знань [20].

Наприклад, поява відкритих програмних забезпечень в рамках проекту Public Knowledge Project (2001–2002 рр., DSpace та Open Journal Systems – OJS) стимулювали університетські бібліотеки США до публікаційних експериментів із організації інституційних репозитаріїв та наукових журналів [17, с. 5].

З'явилося визначення поняття «послуги з наукового видавництва» (Scholarly publishing services), яке Міжнародна Об'єднана цільова група з компетентностей бібліотекарів на підтримку електронних досліджень і наукових комунікацій трактує наступним чином [14]:

– Робота з цифровим репозитарієм та партнерство з фахівцями дотичних професій для забезпечення збирання, зберігання, опису, доступу, збереження та розповсюдження цифрового контенту, створеного інституцією та членами її спільноти. «Організація та супроводження інституційних репозитаріїв» (у США – з 1991 р., в Україні – з 2007 р.);

– Надання видавничих послуг локально або через розміщення цифрових видавничих платформ для публікації журналів, монографій, матеріалів конференцій та інших робіт оригінальної наукової діяльності викладачів і студентів. «Бібліотечне видавництво» (у США – з 2001 р., в Україні – з 2011 р.).

Karla L. Hahn, підводячи підсумки дослідження, проведеного в 2007 р. Асоціацією наукових бібліотек США (ARL) із метою вивчення ефективності нових бібліотечних видавничих послуг (Library Publishing Services) [18], вказує, що публікаційні ініціативи бібліотек стають нормою в Північній Америці (США і Канаді); більш актуальним є питання про те, які види послуг бібліотека надає зараз і планує надавати в майбутньому [18, с. 6]. Дослідження 2010–2011 рр. [24], проведене бібліотеками Університету Пердью (Purdue University), Технологічного інституту Джорджії (Georgia Institute of Technology) та Університету штату Юта (University of Utah), підтвердило, що в публікаційній діяльності університетських бібліотек Північної Америки існує три види реалізованих видавничих проєктів: журнали відкритого доступу, матеріали конференцій, наукові монографії.

Затребуваність послуг бібліотечного видавництва науковими спільнотами університетів США та Канади була надзвичайно високою та призвела до стрімкого їх поширення. Для підтримки бібліотечного видавництва в 2013 р. було створено Коаліцію бібліотек-видавців (LPC), що об'єднала майже 60 академічних бібліотек Північної Америки. У 2017 р. до LPC, згідно даних щорічного «Library Publishing Directory», входять уже 118 бібліотек зі всього світу [23]. На жаль, жодна наукова бібліотека України, яка займається цифровим бібліотечним видавництвом, у цьому каталозі не представлена.

Слід підкреслити, незважаючи на те, що витоки цифрового видавництва лежать в площині управління бібліотеками інституційних репозитаріїв, у наступному «Library Publishing Directory 2018» не будуть представлені ті бібліотеки, котрі за видавничу діяльність вважають лише розміщення раніше опублікованих матеріалів у цифровому архіві та управління ними. Перевагу буде надано бібліотекам-видавцям, діяльність яких передбачає переважно виробничі процеси публікації оригінальних робіт (що раніше не були опубліковані) із застосуванням процесів рецензування чи заходів із розширення інституціонального брэнда до опублікованого контенту.

Крім того, LPC розпочала співпрацю з Директорією журналів відкритого доступу (DOAJ). Протягом 2017/2018 н. р. цільова група з представників LPC буде оцінювати потреби спільноти LPC, пов'язані з DOAJ, надавати рекомендації. Консультативна служба DOAJ, в свою чергу, буде проводити навчання та постійну підтримку членів LPC [30].

Директори бібліотек сфери вищої освіти Великої Британії об'єдналися для участі в дослідницькому проєкті щодо визначення перспектив розвитку нової університетської преси та ролі в цьому бібліотек. Попередній звіт, представлений на конференції LIBER у червні 2016 р., є надзвичайно позитивним для можливого зростання в академічній спільноті впливу бібліотек як видавців [33].

Науковці Великої Британії вважають за необхідне створення в державі коаліції, аналогічній Library Publishing Coalition у Північній Америці, а першим

кроком для цього може бути проведення конференції Великобританії та країн Європи. Так, вчені британських університетів UCL, Cardiff і White Rose, наполягають, що настав час підтримати бібліотечне видавництво у Великобританії [26].

Треба відмітити наявність у Library Publishing своєї рідної бізнес-моделі, яка насамперед спирається на субсидування з бібліотечного бюджету, а не працює на відшкодування витрат або отримання прибутку від діяльності [2, 4, 21].

При цьому бізнес-модель у видавництві розуміється як послідовність робочих процесів і процесів, які об'єднуються для виробництва книг, журналів або звукозаписів, на постійній основі для значної аудиторії [25, с. 5].

Підсумовуючи огляд літератури щодо розвитку світового руху Library Publishing, звернемось до досвіду університетських бібліотек Південно-Африканської республіки, які, видаючи журнали, монографії, підручники відкритого доступу, впевнені, що видавничі послуги стають мейнстрім-сервісом бібліотечної діяльності, швидко замінюючи традиційні послуги, наприклад, довідкові [31, с. 9].

Еволюційний шлях наукових бібліотек продовжується, щоб сприйматися дослідниками як відкритий симпозіум для сприяння пошуку та обміну в рамках академічної спільноти, екосистеми мета-бібліотеки для забезпечення потужного потенціалу співпраці й довіри до знань для забезпечення міцного, безбар'єрного доступу до всіх досліджень [28].

Більш детально еволюцію бібліотечних видавництв в університетах світу було розглянуто Т. О. Колесниковою під час авторського вебінару «Сервіси «Library Publishing» в університетських бібліотеках світу та України» на YouTube 22.02.2017 р. [10].

В Україні перші теоретичні та практичні кроки в напрямі опанування науковими бібліотеками видавничої діяльності було зроблено: в 2007 р. – з організації та управління репозитаріями; з 2010–2011 рр. – з видання журналів [2–4, 7, 8, 11]. Сьогодні вже можна з упевненістю сказати, що широка підтримка бібліотеками ВНЗ України моделі діяльності «Library Publishing», заснованої на філософії відкритого доступу, є свідомим кроком у напрямку дієвої підтримки як інформаційного забезпечення наукових досліджень, так і сприяння обміну науковими відкриттями та ідеями.

Така впевненість ґрунтується на фактичній інформації, яка ілюструє зростання в державі негативної тенденції із зменшення можливості якісного забезпечення бібліотеками вишів навчально-наукової діяльності. Так, згідно даних Н. Якуніної, в мережі бібліотек ВНЗ України державної форми власності (195 бібліотек) кількість отриманих журналів на кінець 2016 р. скоротилась на 554886 у порівнянні з 2015 р. Крім того, якщо у 2015 р. кількість бібліотек, які не мали фінансування на передплату періодики складала 16 (із 179), то у 2016 р. – 46 (із 149) [12].

Саме тому не можу погодитись із думкою знаного на весь світ бібліотекаря Джеффрі Білла (Jeffrey Beall), автора списків «хижацьких» видавців і журналів

(після раптового закриття даного проекту в січні 2017 р., в липні цього ж року Білл розпочав новий проект), який є активним противником відкритого доступу, вважаючи його руйнівним для наукового співтовариства [16]. При цьому бібліотекарів, які підтримують відкритий доступ, Д. Білл (із негативним підтекстом) називає «воїнами соціальної справедливості», які зраджують академічну спільноту. Можливо, коли живеш і працюєш в економічно розвиненій країні, де і бібліотеки, і дослідники завжди мають кошти для купівлі доступів до наукових статей, важко зрозуміти бажання дослідників і бібліотекарів із бідних країн теж долучитися до оперативної сучасної наукової інформації. Так, журнали відкритого доступу мають багато недоліків, але чи всі традиційні наукові журнали досконалі? Але Відкрита наука має величезний потенціал для зміни виробництва і поширення наукових знань на краще. І переважна більшість редакцій журналів відкритого доступу наполегливо працюють над відповідністю видань світовим стандартом, особливо – наукової експертизи статей, етичної складової публікацій. Тому, шануючи Д. Білла і значущість його робіт, хотілось би побажати: «Колего! Іноді, щоб побачити світло, достатньо просто змінити кут зору».

Бібліотеки ВНЗ України, розуміючи, що цифрове середовище і цифрові технології й надалі змінюватимуть ландшафт наукової комунікації, свідомо ухвалюють рішення про розширення засобів виконання своєї місії – підтримки вишів у процесах створення, збереження та поширення знань. Вони включають у коло своєї діяльності онлайнві видавничі програми, які досліджують та удосконалюють нові моделі наукової комунікації.

У цих ранніх зусиллях як у зарубіжних, так і в українських бібліотеках, увагу зосереджено на інституційних репозитаріях. Усього в країні 77 репозитаріїв, з них – 68 вишівських (в своїй більшості керованих бібліотеками); основна платформа – Dspace. Як правило, контент репозитарію складається із праць, вже раніше опублікованих науковцями ВНЗ (тобто не нових оригінальних матеріалів). Нові публікації в основному стосуються бібліотечних видань (показчиків, путівників, книгознавчих монографій тощо) або препринтів. За даними автора статті, в Україні поки що не існує інституційних репозитаріїв як складової Research Data Management, контент яких складають первинні дослідницькі дані, адміністровані бібліотеками, що забезпечують їх збирання, зберігання, опис, доступ, збереження та поширення.

Втім традиційні інституційні репозитарії (як елементи нового наукового цифрового видавництва), керовані в основному бібліотеками вишів, продемонстрували не тільки якісно побудовану інфраструктуру, але й великий потенціал можливого розвитку публікаційної практики оригінальних, раніш не опублікованих робіт.

Необхідно відмітити, що впровадження нових бібліотечних послуг із підтримки наукових публікацій (їх створення, публікація в е-журналах відкритого доступу, розміщення в цифрових архівах, вимір впливу та ін.) є надзвичайно актуальними для університетської спільноти України [20, с. 53]. Але публі-

каційна діяльність вітчизняних університетських бібліотеки, на відміну від зарубіжних, й досі не сприймається науковою спільнотою країни як частина загального споживацького медіа-досвіду.

Деякі особливості реалізації проекту «Library Publishing» у НТБ ДНУЗТ

Розвиток Library Publishing в Україні можна розглянути на прикладі науково-технічної бібліотеки ДНУЗТ, яка першою серед бібліотек держави на сьогодні опанувала кілька видавничих платформ і випускає різну наукову продукцію:

- З 2009 р. – організація репозитарію eadNURT (на Dspace; <http://eadnurt.diit.edu.ua/>);
- З 2012 р. – стає новим учасником у виданні світової університетської наукової періодики (на OJS):
 - 2012 р. – журнал «Антропологічні виміри філософських досліджень» (Anthropological Measurements of Philosophical Research; <http://ampr.diit.edu.ua/>);
 - 2013 р. – журнал «Наука та прогрес транспорту» (Science and Transport Progress; <http://stp.diit.edu.ua/>);
- З 2015 р. – налаштування сайтів відкритих конференцій на платформі OCS [9]:
 - 2015 р. – міжнародна конференція «Антропологічні виміри філософських досліджень» (<http://conf-ampr.diit.edu.ua/>);
 - 2016 р. – міжнародна конференція «Бібліотека університету на новому етапі розвитку соціальних комунікацій» (<http://conflib.diit.edu.ua/>).
- З 2017 р. (липень) – тестовий випуск е-монографії (на Open Monograph Press).

Слід відмітити, що бізнес-модель видання е-журналів (як пілотного проекту) в ДНУЗТ до 2017 р. була не визначеною. Видавнича діяльність спиралася на спеціальне фінансування університетом (як засновником, видавцем) послуг редакційно-видавничого відділу та безкоштовні послуги бібліотеки. Але відсутність удосконаленої бізнес-стратегії вже після того як пілотний проект пройшов тривалу успішну апробацію, унеможливило його сталий розвиток і масштабованість. Тому, незважаючи на вдалий старт і розвиток проекту, бізнес-модель видання журналів відкритого доступу має бути обов'язково прийнята. В той же час, на думку автора, прийняття якоїсь довготривалої бізнес-моделі, враховуючи нестабільний стан економіки України й трансформаційні процеси в сфері вищої освіти, може бути поставлено під сумнів. Тим більше, що редакція будь-якого журналу розуміє необхідність інновацій та подальшого зростання впливовості й успіху видання на світовому рівні, які потребують додаткових вкладень. Тому сьогодні можливим для ДНУЗТ є використання такої видавничої бізнес-моделі, яка б, маючи університетські субсидії та безкоштовні послуги бібліотеки, частково покривала витрати на видавництво за рахунок авторської моделі оплати. Можливим є й додатковий дохід від продажу друкованих примірників журналу за замовленням (тобто, в невеликих масштабах), який може використовуватись виключно на розвиток е-журналу.

Успішна публікаційна діяльність бібліотеки ДНУЗТ актуалізувала додаткову кадрову проблему щодо необхідності перерозподілу функцій компетентних бібліотекарів або прийняття нових співробітників (із їх навчанням роботі з новими технологіями). Хоча досі всі численні ініціативи Library Publishing, засновані на відкритому доступі, здійснюються без будь-якого збільшення штату співробітників.

Позитивним фактором до розвитку проекту «Library Publishing» у ДНУЗТ можна назвати відсутність конфлікту інтересів «бібліотека – традиційне видавництво». Досконало продумана стратегія дозволила вже на фазі планування проекту чітко розподілити обов'язки. Крім того мали місце партнерська етика, корпоративна університетська солідарність та переосмислення місії – забезпечити повний спектр бібліотечно-інформаційних і науково-видавничих продуктів та послуг для представництва університетської науки в інтегрованому світовому науково-інформаційному просторі [4].

Необхідно підкреслити, що з самого початку реалізації проекту «Library Publishing» керівництво НТБ ДНУЗТ не тільки працювало над створенням ефекту необхідності бібліотеки [6]. Значні зусилля весь час докладаються на підвищенні репутаційної цінності й бібліотеки, і ВНЗ, перш за все, зосереджуючись на максимізації впливу якісних публікацій університету в межах міжнародної наукової спільноти й сприянні вільному обміну знаннями. Саме репутаційна цінність, судячи з досвіду зарубіжних бібліотек, підтримуючих відкритий доступ, є важливим аргументом для видавництв, котрі не прагнуть до отримання прибутку [32].

Всеукраїнське дослідження «Сервіси «Library Publishing» у ВНЗ України»

Для з'ясування реальної картини щодо діяльності бібліотек вишів держави як цифрових видавців, було проведене всеукраїнське дослідження «Сервіси «Library Publishing» у ВНЗ України». Термін проведення – з 01.05. по 18.06.2017 р. Основний метод наукового дослідження – опитування, один із найпоширеніших методів отримання інформації.

Опитування проводилося з метою аналізу сучасного стану розвитку бібліотечних сервісів у ВНЗ України в напрямі підтримки цифрових моделей наукової комунікації, а саме – сервісів бібліотечного видавництва (Library Publishing).

В опитуванні взяли участь 111 бібліотек ВНЗ України III–IV рівнів акредитації різного відомчого підпорядкування. Спосіб збору інформації – опосередковане спілкування шляхом онлайн-анкетування за допомогою Google Forms. Інформацію про проведення опитування та посилання на онлайн-анкети було надіслано на e-mail всіх бібліотек вишів державної форми власності, діяльність яких координується Науковою бібліотекою Київського національного університету ім. Т. Шевченка, а також розміщено на сайті «БібліоСинергія: підтримка наукових досліджень» Секції університетських бібліотек УБА (<http://bibliosynergy.ula.org.ua/>).

В ході підготовки дослідження була висунута гіпотеза – послуги цифрового видавництва у 2017 р. притаманні 18–20 % відсоткам бібліотек вишів України.

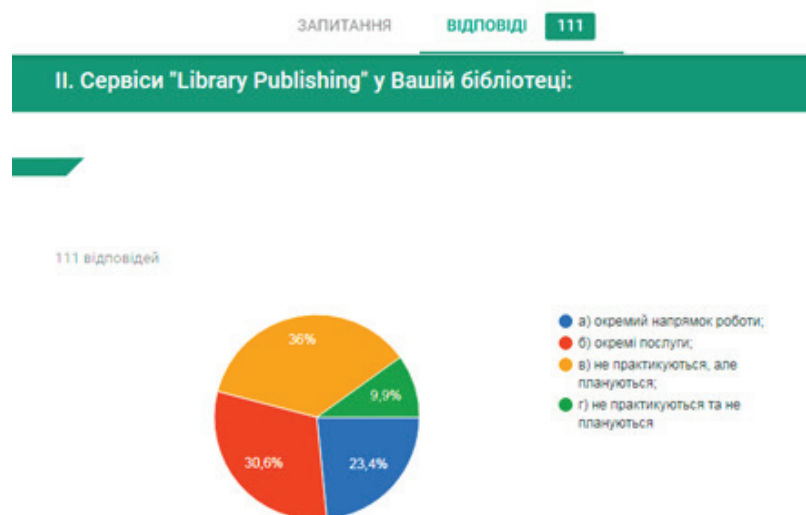
Розробка анкети, а також загальна попередня обробка отриманих результатів проводились автором даної статті. Робота з аналізу відповідей респондентів продовжується.

Попередні результати дослідження були представлені 19–21 червня 2017 р. на міжнародній науково-практичній конференції «Бібліотеки вищих навчальних закладів: досвід та перспективи» (м. Одеса, Одеський національний університет імені І. Мечникова) [5].

Результати роботи

На основі аналізу літературних джерел, фактів та власного науково-практичного досвіду можна стверджувати, що філософія Library Publishing осмислює максимальну доступність, безкоштовність, етичну вкоренованість, розширене партнерство з авторами, редакціями та дотичними спільнотами, поліформатність бібліотечних послуг, які надаються на благо своїх університетів, розвитку вітчизняної та світової науки компетентними бібліотекарями.

Загальні попередні результати аналізу відповідей респондентів всеукраїнського дослідження «Сервіси "Library Publishing" у ВНЗ України» дозволяють побачити наступну картину [Лл. 1]. Використання сервісів бібліотечного видавництва у 111 вишах України на сьогодні: а) окремий напрямок роботи – 23,4 %; б) окремі послуги – 30,6 %; в) не практикуються, але плануються – 36 %; г) не практикуються та не плануються – 9,9 % (0,1 % бібліотек на дане питання не відповіли).

Лл. 1. Діаграма дослідження «Сервіси "Library Publishing" у ВНЗ України»

79 бібліотек-респондентів зі 111 відповідали на питання щодо супроводження інституційних репозитаріїв; із них: а) надають сервіси 86,1 %, б) не надають – 13,9 %.

На питання щодо послуг видавництва наукових журналів дали відповідь 76 респондентів. Найбільш практикованими названо:

– підтримку цифрових архівів е-журналів на їх сайтах (у т. ч. оцифрування друкованих ретровипусків) – 33 бібліотеки (43,4 %);

– супроводження окремих редакційних процесів (метадані, перевірка на плагіат, координація руху рукописів та ін.) – 26 бібліотек (30,3 %);

– тренінги для редакцій видань – 21 бібліотека (13,3 %).

68 відповідей отримано на питання стосовно підтримка бібліотеками сайтів відкритих конференцій, розміщення доповідей. Позитивну відповідь із них надали – 36,8 % респондентів; негативну – 58,8 %; інші представили свій варіант відповідей.

73 респонденти відповіли на питання щодо створення онлайн-книг (монографій, підручників): позитивну відповідь дали 43,8 %, негативну – 56,2 %.

Таким чином, висунута в ході підготовки дослідження гіпотеза про те, що послуги цифрового видавництва у 2017 р. притаманні 18–20 % відсоткам бібліотек вишів України, не підтвердилася.

Вже загальний аналіз отриманих відповідей демонструє не тільки надзвичайну зацікавленість керівництва бібліотек ВНЗ України діяльністю з цифрового бібліотечного видавництва. Ми бачимо швидке широкомасштабне запровадження нового перспективного напрямку бібліотечного виробництва і сервісів – видавничого. Для 54 % бібліотек ВНЗ України (із 111) послуги «Library Publishing» є вже звичайною справою та ще 36 % – планують цим займатися найближчим часом.

Більш детальний аналіз анкетування буде проведено та оприлюднено найближчим часом.

Демонструючи різні публікаційні стратегії, бізнес-моделі, ступінь партнерських відносин, маючи штат бібліотечних працівників різного рівня підготовки та вмотивованості, наукові бібліотекарі (спочатку США і Канади, а потім – Великої Британії, Австралії, Німеччини та багатьох інших країн світу) активно розвивають Library Publishing. Бо, за великим рахунком, усі бібліотеки завжди мали і мають єдину місію – підтримувати свої університети в процесах створення, збереження та поширення знань [4, 8, 11, 15, 17–18, 26–27].

Крім того, ці фактори стали потужним поштовхом для: а) розвитку партнерства наукових бібліотек із різними зацікавленими структурами університетів (видавничими відділами, редакціями журналів, ІТ-службами, науковими товариствами та ін.) та зовнішніх установ; б) структурних трансформацій і створення в бібліотеках служб підтримки наукових досліджень, котрі визначаються «як основна служба, пропонує університетським вченим, щоб підтримати їх в ролі дослідників» [13, с. 7].

Таким чином, ситуація з «Library Publishing» як дієвим механізмом у процесах формування нової інфраструктури наукових комунікацій та покращення видимості й впливовості української науки в світі є виграшною для багатьох учасників процесу наукової комунікації. Я би назвала таку ситуацію «Все в одному» (All in One). Вона є вигідною для:

1) Редакцій періодичних видань ВНЗ, бо вони отримали надійних партнерів для вирішення доти незнайомих для себе завдань. У загальному вигляді ці завдання можна сформулювати як необхідність інтеграції наукових журналів в світову систему наукових публікацій (з безумовною відповідністю їх рівня світовим стандартам), в т. ч. із метою підвищення видимості та впливу вітчизняної науки. Це, наприклад, допомога в початковому налаштуванні сайту журналу, редагування метаданих, оцифрування друкованого ретро-контенту та організація архівів, інтеграція випусків (метаданих) у різні системи наукової інформації тощо. Це також дозволяє редакціям зосередитись на послугах виробничого рівня, пошуку спонсорів, залученні міжнародних рецензентів тощо.

2) Авторів, бо вони отримують можливість публікуватися в якісних фахових журналах (у т. ч. рідною мовою), з незначним фінансовим навантаженням, але з впевненістю, що їх наукова творчість стане максимально видимою й доступною для вчених світу, результати їх досліджень можуть зацікавити іноземних вчених і стати першим кроком для колаборації, а їх впливовість як науковців може бути збільшена.

3) Керівництва ВНЗ, бо вирішується питання щодо додаткових фінансових навантажень для закупівлі численним редакціям нової комп'ютерної техніки, програмного забезпечення, додаткових посад фахівців, що добре володіють не тільки ІКТ, але й розумінням циркуляції інформаційних потоків та, особливо, ролі метаданих публікації.

4) Науковців України та усього світу, які можуть вільно безкоштовно користуватись цікавою для них інформацією, залишати на сайтах видань (репозитаріях) свої коментарі, включатися в процеси наукового рецензування тощо.

5) Бібліотекам, бо вони, по-перше, знайшли нові схеми діяльності, які б усунули наявний дисбаланс у науково-видавничій діяльності та зменшили фінансовий тиск при формуванні бібліотечних фондів. По-друге, діяльність із бібліотечного видавництва стала точкою зростання впливу бібліотек у ВНЗ. По-третє, Library Publishing як новий виток еволюції бібліотечних сервісів – це своєрідний когнітивний поворот, який став додатковою цінністю, що підтверджує інтелектуалізацію бібліотечної професії та бренд бібліотеки ВНЗ як інтелектуального середовища.

Підсумовуючи, можна зазначити, що завдяки «Library Publishing» зарубіжні бібліотеки активно закріплюють свої позиції як головного елемента, що формує потік інформації, котрий включається в комунікаційний простір науки й освіти та забезпечує обмін інформацією й знаннями як у межах університетського середовища, так і між соціумом та університетом.

На цьому ж шляху знаходяться й бібліотеки ВНЗ України. Грунтуючи власні публікаційні стратегії й сервіси на досвіді своїх зарубіжних колег, вони стрімко нарощують потенціал для масового впровадження напрямку з бібліотечного видавництва в практику діяльності. При цьому особливістю є реалізація проекту «Library Publishing» виключно за ініціативою «низів», а не виконанням розпоряджень міністерств. Отримані дані всеукраїнського дослідження «Сервіси «Library Publishing» у ВНЗ України» доводять психологічну готовність бібліотекарів до цього.

Висновки

Результати аналізу сьогоденного стану розвитку руху «Library Publishing» як нового інструментарію наукової комунікації у вишах України дозволяють порівняти бібліотеки з краплями, котрі танцюють на нестійкій поверхні води. Поки що в українських реаліях такі танці можна назвати вільними, без установлених правил, втіленням розкутого і творчого духу бібліотекарів-ентузіастів. Танцюючі краплі-бібліотеки, експериментуючи, створюють нові рухи – техніки/технології інноваційних проєктів, гармонійність яких залежить не тільки від майстерності бібліотекарів, а й від зовнішніх факторів (криза, війна, трансформація освіти та науки, падіння інтересу до читання та ін.). І в той же час складається враження, що бібліотеки-краплі використовують філософію айкі-до, перенаправляючи негативну, агресивну енергію ворожого впливу на свою користь і створюючи танцювальну гармонію рухів – інноваційні проєкти, одним із яких є «Library Publishing».

Можна стверджувати, що:

1. Філософія «Library Publishing» осмислює максимальну доступність, безкоштовність, етичну внормованість, розширене партнерство з авторами, редакціями та дотичними спільнотами, поліформатність бібліотечних послуг, які надаються на благо своїх університетів, розвитку вітчизняної та світової науки компетентними бібліотекарями.

2. Широке опанування онлайн-видавничих програм призвело до початку чергового витка в еволюції цифрової видавничої діяльності університетських бібліотек зарубіжжя. Він характеризується ідентифікацією бібліотеки як видавця в основному тоді, коли в діяльності переважають виробничі процеси публікації оригінальних робіт (раніш не опублікованих) із застосуванням процесів рецензування чи заходів із розширення інституціонального брэнда до опублікованого контенту. Цим же шляхом йдуть бібліотеки ВНЗ України, видавнича діяльність яких є виключно ініціативою «низів», а не виконанням розпоряджень міністерств.

3. Витоки цифрового наукового видавництва лежать у площині бібліотечного управління інституційними репозитаріями, контент яких сьогодні складається переважно з постпринтів. Але саме цифрові архіви, керовані в основному бібліотеками, продемонстрували не тільки якісно побудовану інфраструктуру

туру, а й великий потенціал можливого розвитку публікаційної практики оригінальних, раніш не опублікованих робіт.

4. Бібліотеки ВНЗ України протягом 2014–2017 рр. демонструють надзвичайну активність у застосуванні моделі «Library Publishing». Згідно з попередніми загальними результатами всеукраїнського дослідження «Сервіси Library Publishing у ВНЗ України» (трав.–черв. 2017 р.; 111 бібліотек-респондентів) сервіси бібліотечного видавництва на сьогодні: а) окремий напрямок роботи – 23,4 % бібліотек; б) окремі послуги – 30,6 %; в) не практикуються, але плануються – 36 %. Лише близько 10 % бібліотек вишів не практикують і не планують займатися електронною видавничою діяльністю. Таким чином, гіпотеза, висунута в ході підготовки дослідження про те, що послуги цифрового видавництва у 2017 р. притаманні 18–20 % бібліотек вишів України, не підтвердилася.

5. Отримані результати говорять про тенденцію до перспективи, постійної в довготривалості. Саме тому, враховуючи, що для 54 % бібліотек ВНЗ України (із 111) послуги з бібліотечного видавництва є звичайною справою та ще 36 % – планують цим займатися найближчим часом, необхідним є включення в офіційні плани-звіти бібліотек ВНЗ України напряму чи окремих сервісів «Library Publishing».

6. Бібліотечна підтримка науковців України в публікації результатів їх досліджень у швидко змінюваному інфосередовищі потребує вивчення багатьох аспектів – організаційних, економічних, кадрових, мотиваційних, а також визначення успішності проектів за оцінкою користувачів (авторів і кінцевих споживачів), ставлення бібліотекарів до нових видів роботи та ін. У той же час дані всеукраїнського дослідження «Сервіси «Library Publishing» у ВНЗ України» вже доводять психологічну готовність бібліотекарів до впровадження видавничої діяльності.

7. Необхідним є створення потенціалу компетентних креативних бібліотекарів для підтримки нових ролей бібліотек у галузі наукових комунікацій та електронних досліджень, в т. ч. цифрового бібліотечного видавництва. Це можливо завдяки організації в Україні регіональних «Центрів компетентностей наукового бібліотекаря» як професійних навчально-практичних середовищ (на базі найбільш інноваційних наукових бібліотек ВНЗ).

Подяка

Автор статті висловлює щирі подяку О. О. Сербіну, директору наукової бібліотеки Київського національного університету імені Т. Шевченка, та співробітникам науково-методичного відділу цієї бібліотеки (зав. відділу – Н. В. Якуніна) за організаційну допомогу в проведенні онлайн-опитування.

Список використаних джерел

1. Два століття служіння книзі. Історія Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, 1817–2017 : [монографія] / М. В. Алексєєнко, М. О. Подрезова, О. В. Полевщикова, В. П. Пружина, В. В. Самодурова ; авт. вступ. ст. та наук. ред. І. М. Коваль. – Одеса : ОНУ, 2017. – 292 с.
2. Колесникова Т. А. Издание научной периодики в университетах: новые задачи, участники, технологии / Т. А. Колесникова, И. А. Ключник // Наука та прогрес трансп. – 2015. – № 6 (60). – С. 183–197. – Електрон. аналог печ. изд. – Режим доступу: <http://bit.ly/2xtaJfa> (дата обращения: 05.09.2017). – Загл. с экрана.
3. Колесникова Т. А. Коммуникационные модели деятельности библиотек высшей школы / Т. А. Колесникова // Библиотековедение. – 2014. – № 1. – С. 114–122. – Электрон. аналог печ. изд. – Режим доступу: <http://bit.ly/2uogMP2> (дата обращения: 05.09.2017). – Загл. с экрана.
4. Колесникова Т. О. Науково-видавничка модель «Library Publishing» в університетських бібліотеках України та світу / Т. О. Колесникова, А. І. Миргородська // Вісн. Кн. палати. – 2015. – № 3. – С. 24–28. – Електрон. аналог. друк. вид. – Режим доступу: <http://bit.ly/2xwYAnb> (дата звернення: 05.09.2017). – Загол. з екрана.
5. Колесникова Т. О. Танці крапель на воді з елементами айкідо або розвиток «Library Publishing» у ВНЗ України [Електронний ресурс] : [презентація] / Т. О. Колесникова // Бібліотеки вищих навчальних закладів: досвід та перспективи : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 19–21 черв. 2017 р.). – Одеса, 2017. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://bit.ly/2xxCIYJ> (дата звернення: 05.09.2017). – Загол. з екрана.
6. Колесникова Т. О. Університетська бібліотека: створюємо простір успіху [Електронний ресурс] / Т. О. Колесникова // Бібліотека університету на новому етапі розвитку соціальних комунікацій : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 1–2 груд. 2016 р.). – Дніпро : ДНУЗТ, 2016. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://bit.ly/2урFbnd> (дата звернення: 05.09.2017). – Загол. з екрана.
7. Назар'єва С. В. Бібліотека як видавець наукових видань / С. В. Назар'єва // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2017. – № 1. – С. 6–10. – Електрон. аналог. друк. вид. – Режим доступу: <http://bit.ly/2foc38i> (дата звернення: 05.09.2017). – Загол. з екрана.
8. Подрезова М. О. Наукова бібліотека у видавничій діяльності класичного університету / М. О. Подрезова // Сучасні видавництва вищих навчальних закладів : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 23–26 верес. 2014 р.). – Одеса : ОНУ, 2014. – С. 40–55.
9. Помінова О. В. Можливості створення електронних конференцій за допомогою платформи Open Conference Systems: погляд бібліотекаря [Електронний ресурс] / О. В. Помінова // Бібліотека університету на новому етапі розвитку соціальних комунікацій : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 1–2 груд. 2016 р.). – Дніпро, 2016. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://bit.ly/2fOba9L> (дата звернення: 05.09.2017). – Загол. з екрана.
10. Сервіси «Library Publishing» в університетських бібліотеках світу та України [Електронний ресурс] : [авторський вебінар] / Т. О. Колесникова // You Tube. – Електрон. відеодан. (1 файл : 1.20.24 хв.). – Ukraine, 22 лют. 2017. – Режим доступу: <http://bit.ly/2whyuap> (дата перегляду: 05.09.2017). – Назва з тит. екрана.
11. Соловяненко Д. Академічні бібліотеки в новому соціотехнічному вимірі. Ч. 1 : Академічна бібліотека як видавець / Д. Соловяненко // Бібл. вісн. – 2010. – № 4. – С. 3–14.
12. Якуніна Н. В. Мережа бібліотек ВНЗ України державної форми власності [Електронний ресурс] : [презентація] // Бібліотеки вищих навчальних закладів: досвід та перспективи : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 19–21 черв. 2017 р.) / Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка ; Наук. б-ка ім. М. Максимовича. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://bit.ly/2huhMOv> (дата звернення: 05.09.2017). – Загол. з екрана.
13. Analysis of research support services at international best practice institutions [Електронний ресурс] / A. V. Larsen, B. Dorch, M. Nyman, K. Thomsen, T. M. Drachen // HAL archives ouvertes fr. – 13 верес. 2010. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://bit.ly/2xxfe5R> дата звернення: 05.09.2017). – Загол. з екрана.
14. Calarco P. Профіль компетентностей бібліотекарів з наукової комунікації та відкритого доступу = Librarians' Competencies Profile for Scholarly Communication and Open Access / P. Calarco, K. Shearer, B. Schmidt, D. Tate ; [transl. T. Zhestkova, O. Brui] // Librarians' Competencies for E-research and Scholarly Communication. – 2016. – June. – P. 1–6. – Електрон. аналог. друк. вид. – Режим доступу: <http://bit.ly/2xHTQgs> (дата звернення: 05.09.2017). – Загол. з екрана.
15. Courant P. N. Scholarly Publishing as an Economic Public Good / P. N. Courant, E. A. Jones // The Once and Future Publishing Library. – Chicago : Association of College and Research Libraries, 2015 – P. 17–42. – Електрон. аналог. друк. вид. – Режим доступу: <http://bit.ly/2wQxjPm> (дата звернення: 05.09.2017). – Загол. з екрана.

16. *Elmes J. Beall: «social justice warrior» librarians «betraying» academy* [Електронний ресурс] / J. Elmes // Times Higher Education (THE). – 10 серп. 2017. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://bit.ly/2xHzzYf> (дата звернення: 05.09.2017). – Загол. з екрана.
17. *Getting the Word Out: Academic Libraries as Scholarly Publishers* / M. Bonn, M. Furlough. – Chicago : ACRL, IL, 2015. – 275 p. – Електрон. аналог. друк. вид. – Режим доступу: <http://bit.ly/1zFXUDL> (дата звернення: 05.09.2015). – Загол. з екрана.
18. *Hahn K. L. Research Library Publishing Services: New Options for University Publishing* / H. L. Karla. – Washington : ARL, 2008. – 64 p.
19. *Kennison R. Toward a scalable and sustainable approach to open access Publishing and archiving for humanities and social sciences societies: A proposal* / R. Kennison, L. Norberg // Learned Publishing. – 2014. – Vol. 27, iss. 3. – P. 223–235.
20. *Kolesnykova T. «I light my candle from yours...»: Anthropological Aspects of Modern Library Services for Scientists* / T. Kolesnykova // Антропологічні виміри філософ. дослідж. – 2017. – № 11. – С. 49–62. – Електрон. аналог друк. вид. – Режим доступу: <http://bit.ly/2wT7WaK> (дата звернення: 05.09.2017). – Загол. з екрана.
21. *Library-as-Publisher: Capacity Building for the Library Publishing Subfield* / K. Skinner, S. Lippincott, J. Speer, T. O Walters // The Journal of Electronic Publishing – 2014. – Vol. 17, iss. 2. – Електрон. аналог друк. вид. – Режим доступу: <http://bit.ly/2k0Iv5M> (дата звернення: 05.09.2017). – Загол. з екрана.
22. *Library Publishing* [Електронний ресурс] // Wikipedia. The Free Encyclopedia. – 19 July 2016. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://bit.ly/2y4FBTU> (дата звернення: 05.09.2017). – Загол. з екрана.
23. *Library Publishing Directory 2017* [Електронний ресурс] // Library Publishing Coalition. – 2017. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://bit.ly/2wis6vj> (дата звернення: 05.09.2017). – Загол. з екрана.
24. *Library Publishing Services: Strategies for Success: Final Research Report* [Електронний ресурс] / J. L. Mullins, C. Murray-Rust, J. L. Ogburn, R. Crow, O. Ivins, A. Mower, D. Nesdill, M. Newton, J. Speer, C. Watkinson. – Washington, DC : SPARC, 2012. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://wp.sparc.arl.org/lrs> (дата звернення: 05.09.2017). – Загол. з екрана.
25. *London Economics, Economic Analysis of Business Models for Open Access Monographs: Annex 4 to the Report of the HEFCE Monographs and Open Access Project* [Електронний ресурс]. – London, 2015. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://bit.ly/1g9d3vh> (дата звернення: 05.09.2017). – Загол. з екрана.
26. *Lockett A. New university presses in the UK: Accessing a mission* / A. Lockett, L. Speicher // Learned Publishing. – 2016. – Vol. 29, iss. S. 1. – P. 320–329.
27. *Maxim G. E. A History of Library Publishing, 1600 to the Present Day. Thesis submitted for the Fellowship of the Library Association : 2 vol.* / G. E. Maxim. – 1965. – 1194 p.
28. *Neal J. G. A New Age of Reason for Academic Libraries* / J. G. Neal // College and Research Libraries. – 2014. – Vol. 75, no 5 (September). – P. 612–615.
29. *Okerson A. The Once and Future Publishing Library* [Електронний ресурс] / A. Okerson, A. Holzman. – Washington : Council on Library and Information Resources, 2015. – 58 p. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://bit.ly/2wTJtSK> (дата звернення: 05.09.2017). – Загол. з екрана.
30. *Promoting innovative, sustainable publishing services in academic & research libraries* [Електронний ресурс] // Library Publishing Coalition. – Електрон. дан. – Режим доступу: <https://librarypublishing.org/> (дата звернення: 05.09.2017). – Загол. з екрана.
31. *Raju R. Not a knee-jerk reaction: openness – a UX imperative* [Електронний ресурс] / R. Raju // IFLA WLIC 2016 – Columbus, OH – Connections. Collaboration. Community in Session 136 – Social Science Libraries with Asia and Oceania. – 2016. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://library.ifla.org/1355/1/136-raju-en.pdf> (дата звернення: 05.09.2017). – Загол. з екрана.
32. *Stone G. Sustaining the growth of library scholarly publishing in a New University Press* / G. Stone // Information Services & Use. – 2016. – Vol. 36, no. 3/4. – P. 147–158.
33. *The rise of the New University Press: The current landscape and future directions* [Електронний ресурс] / C. Keene, C. Milloy, V. Weigert, G. Stone // LIBER Annual Conference (Helsinki, 29th June – 1st July 2016). – 2016. – Електрон. вид. – Режим доступу: <http://eprints.hud.ac.uk/28989/> (дата звернення: 05.09.2017). – Загол. з екрана.
34. *Tracy D. G. Libraries as content producers: How library publishing services address the reading experience* / D. G. Tracy // College and Research Libraries. – 2017. – Vol. 78 (2). – P. 219–240.
35. *What is library publishing?* [Електронний ресурс] // Library Publishing Coalition. – 2017. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://librarypublishing.org/about-us> (дата звернення: 05.09.2017). – Загл. с екрана.

Надійшла 22.08.2017 р.

Т. А. Колесникова,

кандидат наук по социальным коммуникациям, с.н.с,
директор научно-технической библиотеки
Днепропетровского национального университета
железнодорожного транспорта им. академика В. Лазаряна,
ул. Лазаряна, 2, г. Днепр, 49010, Украина
тел.: 38 (056) 371-51-05
e-mail: lib@b.diit.edu.ua
orcid.org/0000-0002-4603-4375

**ТАНЦЫ КАПЕЛЬ НА ВОДЕ С ЭЛЕМЕНТАМИ АЙКИДО ИЛИ
РАЗВИТИЕ «LIBRARY PUBLISHING» В ВУЗАХ УКРАИНЫ**

Библиотеки, занимающиеся цифровой издательской деятельностью, автор сравнивает с каплями, танцующими на неустойчивой и поверхности воды. Будто используя философию айкидо, библиотеки перенаправляют негативную, агрессивную энергию враждебного влияния в свою пользу и создают танцевальную гармонию движений – проект «Library Publishing». Рассмотрена деятельность университетских библиотек мира в направлении «Library Publishing». Библиотеки вузов Украины, основывая собственные публикационные стратегии и сервисы на опыте своих зарубежных коллег, стремительно наращивают потенциал для массового внедрения цифрового библиотечного издательства в практику деятельности. По мнению автора, именно издательские сервисы, основанные на цифровых моделях и ресурсах открытого доступа, способны обеспечить реальную помощь библиотек своим вузам в условиях кризисного состояния экономики и военных действий на Востоке Украины. Доказано, что библиотеки вузов Украины в течение 2014–2017 гг. демонстрируют чрезвычайную активность в предоставлении услуг библиотечного издательства. Согласно предварительным общим результатам всеукраинского исследования «Сервисы «Library Publishing» в вузах Украины» (май–июнь 2017; 111 библиотек-респондентов) сервисы библиотечного издательства на сегодня: а) отдельное направление работы – 23,4 % библиотек; б) отдельные услуги – 30,6 %; в) не практикуются, но планируются – 36 %; г) не практикуются и не планируются – около 10 %. Предоставлена трактовка философии «Library Publishing».

Ключевые слова: научные библиотеки, библиотека вуза, Library Publishing, научная публикация, библиотека как издатель, сервисы библиотечного издательства, e-журнал, философия Library Publishing.

T. Kolesnykova,

Candidate of Science of Social Communications,
Senior Scientific Associate,
Director of the Scientific and Technical Library
of Dnipropetrovsk National University of Railway
Transport named after Academician V. Lazaryan,
2, Lazaryan St., Dnipro, 49010, Ukraine
tel.: 38 (056) 371-51-05
e-mail: lib@b.diit.edu.ua
orcid.org/0000-0002-4603-4375

**DANCING DROPS ON THE WATER WITH AIKIDO ELEMENTS
OR DEVELOPMENT OF LIBRARY PUBLISHING IN
UNIVERSITIES OF UKRAINE**

Summary

Libraries, which are engaged in digital publishing, the author compares with the drops dancing on the unstable surface of water. As if using the aikido philosophy, libraries redirect negative, aggressive energy of hostile influence to their own advantage and create a dance harmony of movements – the Library Publishing project. The article considered the Library Publishing activities of the university libraries of the world. The libraries of Ukrainian universities, basing their own publishing strategies and services on the experience of their foreign colleagues, are rapidly increasing the potential for mass implementation of the digital library publishing in their activities. In the author's opinion, it is publishing services based on digital models and open access resources that can provide real help of the libraries to their universities in the conditions of economic crisis and military operations in the East of Ukraine. It is proved that the university libraries of Ukraine have been demonstrating extreme activity in the provision of library publishing services during 2014–2017. According to preliminary general results of the all-Ukrainian research «Library Publishing Services in the Universities of Ukraine» (May–June 2017; 111 responding libraries), the library publishing services for today are: a) separate activity – 23.4 % of libraries; b) separate services – 30.6 %; c) not practiced, but planned – 36 %; d) neither practiced nor planned – about 10 %. The Library Publishing philosophy interpretation is provided.

Keywords: scientific libraries, university library, Library Publishing, scientific publication, library as publisher, library publishing services, e-journal, Library Publishing philosophy

References:

- [1] Aliexsieienko M. V., Podrezova M. O., Polevshchykova O. V., Pruzhyna V. P., Samodurova V. V. *Dva stolittia sluzhinnia knyzi. Istoriiia Naukovoï biblioteki Odeskoho natsionalnoho universytetu imeni I. I. Mechnykova, 1817–2017* [Two centuries of service to the Book. The history of the Scientific library of Odessa I. I. Mechnikov National University, 1817-2017]. Odesa, 2017, 292 p.
- [2] Kolesnikova T. A., Klyushnik I. A. Izdanie nauchnoy periodiki v universitetakh: novye zadachi, uchastniki, tekhnologii [Publication of Scientific Periodicals at Universities: New Aims, Participants, Technology]. *Nauka ta progres transportu* [Science and Transport Progress]. 2015, no. 6 (60), pp. 183–197. Available at: <http://bit.ly/2xtaJfa>.

- [3] Kolesnikova T. A. Kommunikatsionnye modeli deyatelnosti bibliotek vysshey shkoly [Communication models of library activities of Higher School]. *Bibliotekovedenie [Library studies]*. 2014, no. 1, pp. 114–122. Available at: <http://bit.ly/2yogMP2>.
- [4] Kolesnykova T. O., Myrhorodska A. I. Naukovo-vydavnycha model «Library Publishing» v universytetskykh bibliotekakh Ukrainy ta svitu [Scientific and publishing model «Library Publishing» in Ukrainian and world University libraries]. *Visnyk Knyzhkovoї palaty [Herald of the Book Chamber of Ukraine]*. 2015, no. 3, pp. 24–28. Available at: <http://bit.ly/2xwYAnb>.
- [5] Kolesnykova T. O. Tantsi krapel na vodi z elementamy aikido abo rozvytok «Library Publishing» u VNZ Ukrainy [Dancing drops on the water with aikido elements or development of «Library Publishing» in Universities of Ukraine]. *Biblioteky vyshchyykh navchalnykh zakladiv: dosvid ta perspektyvy: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Odesa, 19-21 chervnia 2017 r.) [University libraries: experience and perspective: materials of international scientific-practical conference (Odessa, 19-21 of June 2017)]*. Odesa, 2017. Available at: <http://bit.ly/2xxCIYJ>.
- [6] Kolesnykova T. O. Universytetska biblioteka: stvoriuiemo prostir uspihku [University library: create a space of success]. *Biblioteka universytetu na novomu etapi rozvytku sotsialnykh komunikatsii: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Dnipro, 1-2 hrudnia 2016 r.) [University library at the new step of the development of social communication: Materials of international scientific-practical conference (Dnipro, 1-2 of December 2017)]*. Dnipro, 2016. Available at: <http://bit.ly/2ypFbnd>.
- [7] Nazarieva S. V. Biblioteka yak vydavets naukovykh vydan [Library as a publisher of scientific works]. *Biblioteknyi forum: istoriia, teoriia i praktyka [Library forum: history, theory and practice]*. 2017, no. 1, pp. 6–10. Available at: <http://bit.ly/2foc38i>.
- [8] Podrezova M. O. Naukova biblioteka u vydavnychii diialnosti klasychnoho universytetu [Scientific library in publishing activity of classical University]. *Suchasni vydavnytstva vyshchyykh navchalnykh zakladiv: materialy Vseukrainska naukovo-praktychna konferentsiia (Odesa, 23-26 veresnia 2014 r.) [Modern university publishing houses: materials of international scientific-practical conference (Odessa, 23-26 of September, 2014)]*. Odesa, 2014, pp. 40–55.
- [9] Pominova O. V. Mozhlyvosti stvorennia elektronnykh konferentsii za dopomohoiu platformy Open Conference Systems: pohliad bibliotekaria [Possibilities of the creation of online-conferences on the platform Open Conference Systems: librarian's view]. *Biblioteka universytetu na novomu etapi rozvytku sotsialnykh komunikatsii: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Dnipro, 1-2 hrudnia 2016 r.) [University library at the new step of the development of social communication: materials of international scientific-practical conference (Dnipro, 1-2 of December, 2016)]*. Dnipro, 2016. Available at: <http://bit.ly/2fOba9L>.
- [10] Servisy «Library Publishing» v universytetskykh bibliotekakh svitu ta Ukrainy [Services «Library Publishing» in Ukrainian and world University libraries]. *You Tube*. Ukraine, 22 liutoho 2017. Available at: <http://bit.ly/2whyran>.
- [11] Solovianenko D. Akademichni biblioteky v novomu sotsiotekhnichnomu vymiri. Part 1. Akademichna biblioteka yak vydavets [Academical libraries in new social technical dimension. Part 1. Academic Library as a publisher]. *Biblioteknyi visnyk [Library Herald]*. 2010, no. 4, pp. 3–14.
- [12] Iakunina N. V. Merezha bibliotek VNZ Ukrainy derzhavnoi formy vlasnosti [Library network of Ukrainian Universities of state owned legal entity]. *Biblioteky vyshchyykh navchalnykh zakladiv: dosvid ta perspektyvy: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Odesa, 19-21 chervnia 2017 r.) [University libraries: experience and perspective: materials of international scientific-practical conference (Odessa, 19-21 of June 2017)]*. Available at: <http://bit.ly/2huhMOv>.
- [13] Larsen A. V., Dorch B., Nyman M., Thomsen K., Drachen T. M. Analysis of research support services at international best practice institutions. *HAL archives ouvertes fr*: 13 veresnia 2010. Available at: <http://bit.ly/2xxfe5R>.
- [14] Calarco P., Shearer K., Schmidt B., Tate D. Profil kompetentnosti bibliotekariv z naukovoї komunikatsii ta vidkrytoho dostupu [Librarians' Competences Profile for Scholarly Communication and Open Access]. *Librarians' Competencies for E-research and Scholarly Communication*. 2016, june, pp. 1–6. Available at: <http://bit.ly/2xHTQgs>.
- [15] Courant P. N., Jones E. A. Scholarly Publishing as an Economic Public Good. *The Once and Future Publishing Library*. Chicago, 2015, pp. 17–42. Available at: <http://bit.ly/2wQxjPm>.
- [16] Elmes J. Beall: «social justice warrior» librarians «betraying» academy. *Times Higher Education (THE)*. 2017, 10 serpnia. Available at: <http://bit.ly/2xHzzYf>.
- [17] Bonn M., Furlough M. *Getting the Word Out: Academic Libraries as Scholarly Publishers*. Chicago, 2015, 275 p. Available at: <http://bit.ly/1zFXUDL>.
- [18] Hahn K. L. *Research Library Publishing Services: New Options for University Publishing*. Washington, 2008, 64 p.

- [19] Kennison R. Norberg L. Toward a scalable and sustainable approach to open access Publishing and archiving for humanities and social sciences societies: A proposal. *Learned Publishing*. 2014, vol. 27, iss. 3, pp. 223–235.
- [20] Kolesnykova T. «I light my candle from yours...»: Anthropological Aspects of Modern Library Services for Scientists. *Antropolohichni vymiry filosofskykh doslidzhen [Anthropological Wisdom of the Philosophical Dossiers]*. 2017, no. 11, pp. 49–62. Available at: <http://bit.ly/2wT7WaK>.
- [21] Skinner K., Lippincott S., Speer J., Walters T. O. Library-as-Publisher: Capacity Building for the Library Publishing Subfield. *The Journal of Electronic Publishing*. 2014, vol. 17, iss. 2. Available at: <http://bit.ly/2k0lv5M>.
- [22] Library Publishing. *Wikipedia. The Free Encyclopedia*. 2016, 19 July. Available at: <http://bit.ly/2y4FBTU>.
- [23] Library Publishing Directory 2017. *Library Publishing Coalition*. 2017. Available at: <http://bit.ly/2wis6vj>.
- [24] Mullins J. L., Murray-Rust C., Ogburn J. L., Crow R., Ivins O., Mower A., Nesdill D., Newton M., Speer J., Watkinson C. Library Publishing Services: Strategies for Success: Final Research Report. Washington, 2012. Available at: <http://wp.sparc.arl.org/lps>.
- [25] *London Economics, Economic Analysis of Business Models for Open Access Monographs: Annex 4 to the Report of the HEFCE Monographs and Open Access Project*. London, 2015. Available at: <http://bit.ly/1g9d3vh>.
- [26] Lockett A., Speicher L. New university presses in the UK: Accessing a mission. *Learned Publishing*. 2016, vol. 29, iss. S. 1, pp. 320–329.
- [27] Maxim G. E. *A History of Library Publishing, 1600 to the Present Day. Thesis submitted for the Fellowship of the Library Association*. 1965, 1194 p.
- [28] Neal J. G. A New Age of Reason for Academic Libraries. *College and Research Libraries*. 2014, iss.75, no 5 (September), pp. 612–615.
- [29] Okerson A., Holzman A. *The Once and Future Publishing Library*. Washington, 2015, 58 p. Available at: <http://bit.ly/2wTjtSK>.
- [30] Promoting innovative, sustainable publishing services in academic & research. *Library Publishing Coalition*. Available at: <https://librarypublishing.org/>.
- [31] Raju R. Not a knee-jerk reaction: openness – a UX imperative. *IFLA WLIC 2016 – Columbus, OH – Connections. Collaboration. Community in Session 136 – Social Science Libraries with Asia and Oceania*. 2016. Available at: <http://library.ifla.org/1355/1/136-raju-en.pdf>.
- [32] Stone G. Sustaining the growth of library scholarly publishing in a New University Press. *Information Services & Use*. 2016, iss. 36, no. 3-4, pp. 147–158.
- [33] Keene C., Milloy C., Weigert V., Stone G. The rise of the New University Press: The current landscape and future directions. *LIBER Annual Conference (Helsinki, 29th June–1st July 2016)*. 2016. Available at: <http://eprints.hud.ac.uk/28989/>.
- [34] Tracy D. G. Libraries as content producers: How library publishing services address the reading experience. *College and Research Libraries*. 2017, iss. 78 (2), pp. 219–240.
- [35] What is library publishing? *Library Publishing Coalition*. 2017. Available at: <http://librarypublishing.org/about-us>.